

پدر و مادرم که بزرگ‌ترین وارزشمندترین آموزگاران زندگی ام هستند و همسر عزیزم و پسرانم که همواره برایم تکیه‌گاه امن و مطمئنی بودند و صبورانه و صادقانه من را در نوشتن این کتاب یاری کردند.

مقدمه مؤلف

با لطف بی‌انتهای خداوند منان، تألیف این کتاب هم به پایان رسید. در اثنای پایهریزی جدید آموزش و پرورش، مبنی بر این که امتحانات پایه دهم و یازدهم به صورت نهایی برگزار می‌شود، بر آن شدیم تا این کتاب جامع و کامل را به نگارش درآوریم. دانش‌آموزان محترم باید در نظر داشته باشند که جهت موفقیت در امتحانات نهایی، این کتاب کمک شایانی به آن‌ها می‌کند. در این کتاب با ارائه درس‌نامه‌های منظم و دقیق با استفاده از جداول و نمودار، درکی مطلوب برای فهم این درس به دانش‌آموزان داده می‌شود؛ به طوری که هیچ نکته مهمی از قلم نیفتاده است و هم‌چنین طراحی سؤالات به گونه‌ای بوده است که خطبه‌خط از تمامی مطالب مهمی که ارزش سؤال داشته است، به صورت طبقه‌بندی‌شده سؤالات طرح شده است تا دانش‌آموز با خواندن درس‌نامه‌های این کتاب و سؤالات متنوعش، بدون هیچ دغدغه‌ای به راحتی به تمامی سؤالات امتحان نهایی پاسخ دهد.

در پایان تشکر می‌کنم از:

جناب آقای مهندس علی‌نژاد که با دقت نظر و حوصله فراوان من را در نگارش این کتاب یاری کردند و هم‌چنین تشکر فراوان از خواهر عزیزم مونا نایب‌الصدری که با حمایت و کمک‌هایی که داشت، مرا در تألیف این کتاب یاری کرد. «جامعه‌شناسی به هیچ علم دیگری پیوسته نیست، بلکه خود، علمی ممتاز و مستقل است.» (امیل دورکیم)

فهرست مطالب

سوال	درسنامه پاسخ	موضوع
۵	۶۱	درس اول: جهان فرهنگی
۸	۶۳	درس دوم: فرهنگ جهانی
۱۱	۶۶	درس سوم: نمونه‌های فرهنگ جهانی ۱
۱۵	۶۹	درس چهارم: نمونه‌های فرهنگ جهانی ۲
۱۸	۷۱	درس پنجم: باورها و ارزش‌های بنیادین فرهنگ غرب
۲۲	۷۵	درس ششم: چگونگی تکوین فرهنگ معاصر غرب
۲۶	۷۸	درس هفتم: جامعه جهانی
۳۰	۸۰	درس هشتم: تحولات نظام جهانی
۳۴	۸۴	درس نهم: جهان دوقطبی
۳۷	۸۷	درس دهم: جنگ‌ها و تقابل‌های جهانی
۴۰	۸۹	درس یازدهم: بحران‌های اقتصادی و زیست‌محیطی
۴۴	۹۲	درس دوازدهم: بحران‌های معرفتی و معنوی
۴۸	۹۴	درس سیزدهم: سرآغاز بیداری اسلامی
۵۲	۹۷	درس چهاردهم: انقلاب اسلامی ایران، نقطه عطف بیداری اسلامی
۵۶	۱۰۰	درس پانزدهم: افق بیداری اسلامی
		ضمیمه: امتحانات شبیه‌ساز نهایی
۱۰۶	۱۱۹	■ امتحان شماره ۱: نوبت اول (میان سال).....
۱۰۸	۱۱۹	■ امتحان شماره ۲: نوبت اول (میان سال).....
۱۱۰	۱۲۰	■ امتحان شماره ۳: نوبت دوم (پایان سال).....
۱۱۲	۱۲۰	■ امتحان شماره ۴: نوبت دوم (پایان سال).....
۱۱۴	۱۲۱	■ امتحان شماره ۵: نوبت دوم (پایان سال).....
۱۱۶	۱۲۲	■ امتحان شماره ۶: نوبت دوم (پایان سال).....

جهان فرهنگی

درس ۱

درست/ نادرست

درست یا نادرست بودن جملات زیر را مشخص کنید.

- ۱- هر فرهنگی در سطحی‌ترین پایه‌های خود، به بنیادی‌ترین پرسش‌های بشر پاسخ می‌دهد.
- ۲- عقاید و ارزش‌های بنیادین هر فرهنگ به مثابه شالوده یا روح فرهنگ می‌باشد.
- ۳- یکی از بنیادی‌ترین پرسش‌های بشر، پرسش‌های معرفت‌شناسانه است.
- ۴- هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می‌آید، متعلق به جهان فرهنگی است.
- ۵- بخش فردی جهان انسانی دارای ابعاد ذهنی، اخلاقی و روانی است.
- ۶- بخش اجتماعی جهان انسان هویت فرهنگی دارد.
- ۷- وقتی فردی درباره موضوعی خاص می‌اندیشد، به جهان فرهنگی وارد می‌شود.
- ۸- بین جهان انسانی و جهان فرهنگی تناسب و هماهنگی وجود ندارد.
- ۹- جهان تکوینی، محصول زندگی انسان است.
- ۱۰- در مقابل جهان انسانی، جهان دیگری به نام جهان تکوینی وجود دارد.
- ۱۱- متفکران مسلمان، جهان تکوینی را به جهان طبیعت محدود می‌دانند.
- ۱۲- نادیده‌گرفتن تفاوت علوم انسانی با علوم طبیعی، ظرفیت‌ها و قابلیت‌هایی را از علوم انسانی و طبیعی سلب می‌کند.
- ۱۳- قرآن کریم بر مسئولیت فرد در قبال فرهنگ و جامعه تأکید می‌کند.

جای خالی

جاهای خالی را با عبارت مناسب کامل کنید.

- ۱۴- پاسخ‌های متفاوت به پرسش‌های بنیادین و اساسی، جهان‌های ..... مختلفی پدید می‌آورد.
- ۱۵- پدیده‌های اطراف ما در مجموعه‌های بزرگ و مهمی دسته‌بندی می‌شوند. این مجموعه‌ها را به دلیل گستردگی و اهمیتشان، ..... می‌نامند.
- ۱۶- جهان ..... محصول زندگی انسان است و هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می‌آید، به این جهان تعلق دارد.
- ۱۷- جهان انسانی به دو بخش فردی و ..... تقسیم می‌شود.
- ۱۸- بخش ..... جهان انسانی، سبب می‌شود سه فرد در یک مسابقه، موضوعی واحد را به سه شکل مختلف خلق کنند.
- ۱۹- بخش اجتماعی جهان انسانی، هویت ..... دارد.
- ۲۰- فرهنگ، شیوه زندگی ..... انسان‌ها را شکل می‌دهد و خود نیز محصول آگاهی و عمل مشترک انسان‌هاست.
- ۲۱- بخش فردی جهان انسانی را جهان ..... و بخش اجتماعی آن را جهان ..... می‌نامند.
- ۲۲- بین دو بخش ذهنی و ..... جهان انسانی تناسب و هماهنگی وجود دارد.
- ۲۳- در مقابل جهان انسانی، جهان دیگری به نام جهان ..... وجود دارد.
- ۲۴- از نظر متفکران مسلمان، جهان طبیعت بخشی از جهان ..... است.
- ۲۵- براساس دیدگاه دوم نسبت به تعامل جهان‌های مختلف، جهان ..... ماده خامی است که فرهنگ‌ها و جوامع مختلف در آن دخیل و تصرف می‌کنند.
- ۲۶- از منظر قرآن، هرگاه انسان اخلاق الهی داشته باشد و جامعه نیز از فرهنگ ..... برخوردار باشد، جهان تکوینی درهای برکات خود را به روی آن‌ها می‌گشاید.

کمانکی

در جملات زیر عبارت صحیح را داخل کمانک بنویسید.

- ۲۷- هر عبارت کدام‌یک از بنیادی‌ترین پرسش‌های بشر را پاسخ می‌دهد؟
 آیا تنها راه شناخت، حس و تجربه است؟ (.....)
 آیا انسان موجودی مختار و فعال است یا مجبور و منفعل؟ (.....)

۲۸- هر عبارت به کدام بخش از جهان انسانی اشاره دارد؟

- ۱ ابعاد ذهنی، اخلاقی و روانی انسان‌ها به این بخش تعلق دارند. (.....)
 ۲ این بخش هویت فرهنگی دارد. (.....)

۲۹- مشخص کنید که موارد زیر به کدام یک از دیدگاه‌های جهان‌های مختلف اشاره می‌کند؟

- ۱ در این دیدگاه، جهان ذهنی و جهان تکوینی اهمیتی ندارند و استقلال خود را در برابر جهان فرهنگی از دست می‌دهند. (.....)
 ۲ در این دیدگاه، ذهن افراد و فرهنگ نیز هویتی طبیعی و مادی دارند و علوم مربوط به آن‌ها نظیر علوم طبیعی است. (.....)

کشف ارتباط عبارت مناسب را از ستون مقابل انتخاب کنید.

B	A
☐ الف) علوم طبیعی	☐ ۳۰- این جهان محصول زندگی انسان است.
☐ ب) علوم اجتماعی	☐ ۳۱- این بخش از جهان، هویت فرهنگی دارد.
☐ پ) جهان تکوینی	☐ ۳۲- این جهان پیش از انسان بوده و وجود آن مستقل از خواست و اراده انسان است.
☐ ت) جهان انسانی	☐ ۳۳- دیدگاه اول علوم را به این علم محدود می‌کند.
☐ ث) بخش اجتماعی جهان انسانی	

B	A
☐ الف) دیدگاه سوم	☐ ۳۴- براساس این دیدگاه، جهان تکوینی براساس حکمت و خواست خداوند با افراد و جوامع رفتاری حکیمانه دارد.
☐ ب) دیدگاه قرآن	☐ ۳۵- براساس این دیدگاه، جهان ذهنی و فردی افراد تابع فرهنگ آن‌هاست.
☐ پ) دیدگاه تفسیری	☐ ۳۶- طرفداران این دیدگاه بین علوم طبیعی و علوم انسانی تفاوت قائل نیستند.
☐ ت) دیدگاه اول	☐ ۳۷- براساس این دیدگاه، جهان فرهنگی، جهان ذهنی و جهان تکوینی، مهم و در تعامل با یکدیگرند.
☐ ث) دیدگاه دوم	

چهار گزینه‌ای گزینه مناسب را انتخاب کنید.

- ۳۸- هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می‌آید، مربوط به ..... است. جهان فرهنگی در برابر ..... قرار داده می‌شود.
- ۱ جهان انسانی - جهان تکوینی
 ۲ جهان فرهنگی - جهان ذهنی
 ۳ جهان اجتماعی - جهان انسانی
 ۴ جهان انسانی - جهان ذهنی
- ۳۹- فرهنگ، شیوه زندگی اجتماعی انسان‌ها را شکل می‌دهد و خود نیز محصول چه می‌باشد؟
- ۱ آگاهی و عمل خصوصی انسان‌ها
 ۲ آگاهی و عمل عمومی انسان‌ها
 ۳ آگاهی و عمل مشترک انسان‌ها
 ۴ آگاهی و عمل فردی انسان‌ها
- ۴۰- هنگامی که فردی کتابی می‌نویسد یا مجسمه‌ای می‌سازد، یا به دیگری مهر می‌ورزد از جهان فردی به جهان ..... وارد می‌شود.
- ۱ ذهنی
 ۲ فرهنگی
 ۳ فردی
 ۴ تکوینی
- ۴۱- کدام یک در ارتباط با جهان تکوینی و از دید متفکران مسلمان درست است؟
- ۱ محصول زندگی اجتماعی انسان - عدم محدودیت به طبیعت - وجودنداشتن پیش از انسان
 ۲ تناسب با جهان انسانی - محدودیت به جهان فوق طبیعی - دربردارنده جهان طبیعی
 ۳ مستقل از خواست انسان - عدم محدودیت به طبیعت - دربردارنده جهان فوق طبیعی
 ۴ محدودیت به طبیعت - مستقل از اراده انسان - وجودداشتن پیش از انسان
- ۴۲- در نگاه قرآن، جهان ..... محدود به جهان طبیعت نیست و ادراک و آگاهی نیز منحصر به ..... نمی‌شود.
- ۱ ذهنی - هویت طبیعی و مادی
 ۲ فرهنگی - انسان
 ۳ تکوینی - انسان
 ۴ انسانی - ذهن افراد و فرهنگ جامعه

اصطلاحات و تعاریف اصطلاحات و مفاهیم زیر را تعریف کنید.

۴۳- فرهنگ:

جهان انسانی:

پاسخ کوتاه

به سؤالات زیر پاسخ کوتاه بدهید.

- ۴۴- این پرسش که آیا جهان هستی به همین جهان مادی محدود می‌شود، جزء کدام دسته از پرسش‌های بنیادین به شمار می‌آید؟
- ۴۵- این پرسش که آیا انسان موجودی مختار و فعال است یا مجبور و منفعل، جزء کدام دسته از پرسش‌های بنیادین به شمار می‌آید؟
- ۴۶- پرسش‌های بنیادین به چند دسته اصلی تقسیم می‌شوند؟ ذکر کنید.
- ۴۷- جهان انسانی محصول چیست؟
- ۴۸- جهان انسانی به چند بخش تقسیم می‌شود؟ ذکر کنید.
- ۴۹- بخش فردی جهان انسانی دارای چه ابعادی است؟
- ۵۰- بخش اجتماعی جهان انسانی چه هویتی دارد؟
- ۵۱- انسان چه هنگامی به جهان فرهنگی وارد می‌شود؟
- ۵۲- وقتی فردی کتابی می‌نویسد یا مجسمه‌ای می‌سازد و یا به دیگری مهر می‌ورزد به کدام بخش از جهان انسانی وارد شده است؟
- ۵۳- در مقابل جهان انسانی چه جهانی وجود دارد؟
- ۵۴- کدام جهان پیش از انسان بوده و وجود آن مستقل از خواست و اراده انسان است؟
- ۵۵- متفکران مسلمان جهان تکوینی را به چند جهان تقسیم می‌کنند؟ نام ببرید.
- ۵۶- طرفداران کدام دیدگاه، بین علوم طبیعی و علوم انسانی تفاوت قائل نیستند؟
- ۵۷- طرفداران کدام دیدگاه، جهان فرهنگی را مهم‌تر از جهان ذهنی و تکوینی می‌دانند؟
- ۵۸- براساس دیدگاه سوم، کدام جهان‌ها مهم و در تعامل با یکدیگرند؟

پاسخ کامل

به سؤالات زیر پاسخ کامل بدهید.

- ۵۹- جهان انسانی و جهان فرهنگی را تعریف کنید.
- ۶۰- بخش اجتماعی جهان انسانی مربوط به چیست و چه هویتی دارد؟
- ۶۱- چه زمانی انسان در محدوده جهان فردی و ذهنی قرار دارد و چه زمانی وارد جهان فرهنگی می‌شود؟
- ۶۲- تناسب و هماهنگی بخش ذهنی و فرهنگی جهان انسانی چگونه است؟
- ۶۳- منظور از جهان تکوینی چیست؟
- ۶۴- دیدگاه کسانی که جهان تکوینی را به طبیعت محدود می‌کنند، بنویسید.
- ۶۵- دیدگاه کسانی که جهان فرهنگی را مهم‌تر از جهان طبیعی و ذهنی می‌دانند، شرح دهید.
- ۶۶- دیدگاه کسانی که که جهان طبیعی را مهم‌تر از جهان ذهنی و فرهنگی می‌دانند، شرح دهید.
- ۶۷- در ارتباط با تعامل جهان‌های مختلف هر عبارت به کدام دیدگاه و رویکرد اشاره دارد؟
- ۱- با تقسیم جهان انسانی به دو جهان ذهنی و فرهنگی از سه جهان سخن می‌گوید.
- ۲- برای جامعه، فرهنگ و جهان فردی اشخاص جایگاه ویژه قائل‌اند و هیچ‌یک را نادیده نمی‌گیرند.
- ۳- علوم مربوط به این دیدگاه نظیر علوم طبیعی است.
- ۶۸- از منظر قرآن، در چه هنگامی جهان تکوینی درهای برکات خود را بر روی انسان‌ها می‌گشاید و در چه صورتی آن‌ها را پنهان می‌سازد؟

تناسب و هماهنگی بین جهان ذهنی (بخش فردی) و جهان فرهنگی (بخش اجتماعی)

هر فرهنگی نوع خاصی از عقاید و خصوصیات ذهنی را در افراد به وجود می‌آورد و به همان نوع از عقاید و خصوصیات، اجازه بروز می‌دهد. هر نوع عقیده و اخلاقی نیز فرهنگ متناسب با خود را جست‌وجو می‌کند.

جهان تکوینی

- ۱) تمام پدیده‌های جهان هستی، محصول زندگی انسان نیستند.
- ۲) در مقابل جهان انسانی، جهان دیگری به نام جهان تکوینی وجود دارد.
- ۳) جهان تکوینی پیش از انسان هم بوده و وجود آن مستقل از خواست و اراده انسان است.

دو دیدگاه در مورد جهان تکوینی وجود دارد.

- دیدگاه اول:** جهان تکوینی را به طبیعت محدود می‌کند. طبیعت را در مقابل جهان انسانی قرار می‌دهند. جهان انسانی را به دو جهان ذهنی و فرهنگی تقسیم می‌کنند. از وجود سه جهان سخن می‌گویند: جهان طبیعت، جهان ذهن و جهان فرهنگ.
- دیدگاه دوم:** متفکران مسلمان، جهان تکوینی را به جهان طبیعت محدود نمی‌دانند. جهان طبیعت بخشی از جهان تکوینی است. جهان تکوینی را به دو جهان طبیعت و فوق طبیعت تقسیم می‌کنند.

تعامل جهان‌های ذهنی، فرهنگی و تکوینی

جهان‌های مختلف با هم رابطه و تعامل دارند.

دیدگاه‌های متفاوت درباره جهان‌های مختلف

دیدگاه اول: طبیعت‌گرایان

- جهان تکوینی به جهان طبیعت محدود می‌شود.
- جهان طبیعت مهم‌تر از جهان ذهنی و جهان فرهنگی است.
- ذهن افراد و فرهنگ‌ها، هویتی طبیعی و مادی دارند و علوم مربوط به آن‌ها نظیر علوم طبیعی است.
- طرفداران این دیدگاه بین علوم طبیعی و علوم انسانی تفاوتی قائل نیستند. نادیده گرفتن تفاوت علوم انسانی با علوم طبیعی، ظرفیت‌ها و قابلیت‌هایی را از علوم انسانی و اجتماعی سلب می‌کند.

دیدگاه دوم: فرهنگ‌گرایان

- جهان فرهنگی را مهم‌تر از جهان ذهنی و تکوینی می‌دانند.
- جهان ذهنی و فردی افراد تابع فرهنگ آن‌هاست.
- جهان تکوینی ماده خامی است که فرهنگ‌ها و جوامع مختلف در آن دخل و تصرف می‌کنند.
- جهان ذهنی و جهان تکوینی اهمیت ندارند و استقلال خود را در برابر جهان فرهنگی از دست می‌دهند.

جهان فرهنگی

درس

۱

مقدمه

هر فرهنگی در عمیق‌ترین لایه‌های خود به بنیادی‌ترین پرسش‌های بشر پاسخ می‌دهد. این پرسش‌ها و پاسخ‌های بنیادی، همان عقاید اساسی یا تصاویر بنیادی هر فرهنگ را از انسان و جهان می‌سازند و به مثابه روح یا شالوده آن فرهنگ عمل می‌کنند. پاسخ‌های متفاوت به این پرسش‌های اساسی، جهان‌های فرهنگی مختلفی پدید می‌آورد.

- ۱) هستی‌شناسانه: آیا جهان هستی به همین جهان مادی محدود می‌شود؟
- ۲) انسان‌شناسانه: آیا انسان موجودی مختار و فعال است یا مجبور و منفعل؟
- ۳) معرفت‌شناسانه: آیا تنها راه شناخت، حس و تجربه است؟

بنیادی‌ترین پرسش‌های بشر

جهان انسانی

جهان پدیده‌های متفاوت در مجموعه‌های بزرگ و مهم دسته‌بندی می‌شوند، این مجموعه‌ها را به دلیل گستردگی و اهمیتشان جهان می‌نامند. یکی از این جهان‌ها، **جهان انسانی** است.

- ۱) محصول زندگی انسان است.
- ۲) هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می‌آید، به این جهان تعلق دارد.

بخش‌های جهان انسانی

۱) بخش فردی (جهان ذهنی)	۲) بخش اجتماعی (جهان فرهنگی)
<ul style="list-style-type: none"> • به زندگی شخصی و فردی انسان‌ها بازمی‌گردد. • ابعاد ذهنی، اخلاقی و روانی انسان‌ها را شامل می‌شود. • هر کدام از ما دانسته‌ها، تجربه‌ها و خلیقات ویژه‌ای داریم که افراد دیگر با ما در آن شریک نیستند. مثال ۱: سه فرد در یک مسابقه، موضوعی واحد را به شکل‌های مختلف خلق می‌کنند. مثال ۲: وقتی فردی درباره موضوعی خاص می‌اندیشد، در محدوده ذهنی و فردی خود قرار دارد. 	<ul style="list-style-type: none"> • زندگی اجتماعی انسان‌ها را در بر می‌گیرد. • این بخش هویت فرهنگی دارد. • فرهنگ، شیوه زندگی اجتماعی انسان‌ها است. • فرهنگ، محصول آگاهی و عمل مشترک انسان‌ها است.

ورود از جهان فردی به جهان فرهنگی

مثال ۱ وقتی فردی اندیشه‌اش را به صورت گفته یا نوشته بیان می‌کند یا براساس اندیشه و تصمیم خود با دیگران رفتار می‌کند، به جهان فرهنگی وارد می‌شود.

مثال ۲ وقتی فردی کتابی می‌نویسد یا مجسمه‌ای می‌سازد یا به دیگری مهر می‌ورزد، از **جهان فردی** به **جهان فرهنگی** وارد می‌شود.

۸. نادرست؛ بین جهان انسانی و جهان فرهنگی تناسب و هماهنگی وجود دارد.
 ۹. نادرست؛ جهان تکوینی، محصول زندگی انسان نیست.
 ۱۰. درست

۱۱. نادرست؛ متفکران مسلمان، جهان تکوینی را به جهان طبیعت محدود نمی‌دانند.
 ۱۲. نادرست؛ نادیده گرفتن تفاوت علوم انسانی با علوم طبیعی، ظرفیت‌ها و قابلیت‌هایی را از علوم انسانی و اجتماعی سلب می‌کند.

۱۳. درست ۱۴. فرهنگی

۱۵. جهان ۱۶. انسانی

۱۷. اجتماعی ۱۸. فردی

۱۹. فرهنگی ۲۰. اجتماعی

۲۱. ذهنی - فرهنگی ۲۲. فرهنگی

۲۳. تکوینی ۲۴. تکوینی

۲۵. تکوینی ۲۶. توحیدی

۲۷. الف) معرفت‌شناسانه (ب) انسان‌شناسانه

۲۸. الف) فردی (ب) اجتماعی

۲۹. الف) دیدگاه دوم (ب) دیدگاه اول

۳۰. «ت» ۳۱. «ت»

۳۲. «پ» ۳۳. «الف»

۳۴. «ب» ۳۵. «ث»

۳۶. «ت» ۳۷. «الف»

۳۸. گزینه «۴» هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید آید، مربوط به جهان انسانی است.

نقطه مقابل جهان فرهنگی یا همان جهان اجتماعی، جهان فردی یا همان جهان ذهنی است.

۳۹. گزینه «۲» ۴۰. گزینه «۲»

۴۱. گزینه «۳» جهان تکوینی پیش از انسان هم بوده و وجود آن مستقل از خواست و اراده انسان است. متفکران مسلمان، جهان تکوینی را به طبیعت محدود نمی‌دانند. از نظر آنان جهان طبیعت بخشی از جهان تکوینی است و جهان تکوینی را هم به دو جهان طبیعت و فوق طبیعت تقسیم می‌کنند.

۴۲. گزینه «۳»

۴۳. الف) شیوه زندگی اجتماعی انسان‌ها را شکل می‌دهد و خود نیز محصول آگاهی و عمل مشترک انسان‌هاست.

ب) محصول زندگی انسان است و هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می‌آید، به این جهان تعلق دارد.

۴۴. هستی‌شناسانه ۴۵. انسان‌شناسانه

۴۶. به ۳ دسته تقسیم می‌شوند: (۱) هستی‌شناسانه (آیا جهان هستی به همین جهان مادی محدود می‌شود؟) (۲) انسان‌شناسانه (آیا انسان موجودی مختار و فعال است یا مجبور و منفعل؟) (۳) معرفت‌شناسانه (آیا تنها راه شناخت، حس و تجربه است؟)

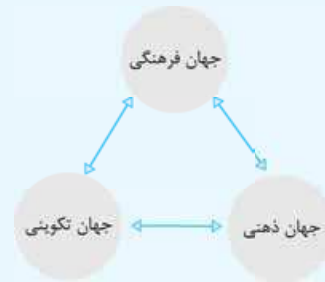
۴۷. زندگی انسان

۴۸. جهان انسانی به دو بخش فردی و اجتماعی تقسیم می‌شود.

۴۹. ابعاد ذهنی، اخلاقی و روانی

دیدگاه سوم: متفکران مسلمان

جهان فرهنگی، جهان ذهنی و جهان تکوینی، مهم و در تعامل با یکدیگرند.

تعامل جهان‌های ذهنی، فرهنگی و تکوینی از دیدگاه قرآن کریم

جهان تکوینی محدود به جهان طبیعت نیست.

ادراک و آگاهی به انسان منحصر نمی‌شود.

جهان تکوینی براساس حکمت و خواست خداوند، با افراد و جوامع انسانی رفتاری حکیمانه دارد.

۱) جایگاه ویژه‌ای برای جامعه و فرهنگ قائل است.

۲) از زندگی و مرگ امت‌ها سخن می‌گوید.

۳) جهان فردی اشخاص را نادیده نمی‌گیرد.

۴) بر مسئولیت فرد در مقابل فرهنگ و جامعه تأکید می‌کند.

نگاه قرآن کریم به جامعه و فرهنگ

از منظر قرآن، جهان تکوینی درهای برکات خود را به روی انسان می‌گشاید؛ هرگاه:

۱) انسان اخلاق الهی داشته باشد.

۲) جامعه از فرهنگ توحیدی برخوردار باشد.

از منظر قرآن، هرگاه افراد و فرهنگ جامعه هویتی مشرکانه داشته باشند:

۱) زمین و آسمان از تعامل سازنده با آن‌ها سر باز می‌زنند.

۲) ظرفیت‌های الهی و آسمانی خود را از آن‌ها پنهان می‌کنند.

نکته

اگر انسان از خود و جهان هستی شناخت درستی نداشته باشد، از تعامل صحیح با جهان هستی بازمی‌ماند و نمی‌تواند استعدادهایش را بیرواند و شکوفا کند.

از نظر قرآن کریم، خویشتن و اعمالی هستند که نمی‌گذارند انسان حقیقت اغلال و سلاسل

زنجیرهایی هستند که انسان را در دنیا و آخرت به بند می‌کشند.

پاسخ سوالات درس ۱

۱. نادرست؛ هر فرهنگی در عمیق‌ترین لایه‌های خود به بنیادی‌ترین پرسش‌های بشر پاسخ می‌دهد.

۲. درست ۳. درست

۴. نادرست؛ هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می‌آید به جهان انسانی تعلق دارد.

۵. درست ۶. درست

۷. نادرست؛ وقتی فردی درباره موضوعی خاص می‌اندیشد، در محدوده فردی و ذهنی خود قرار دارد.

۵۰. هویت فرهنگی

۵۱. هنگامی که فردی اندیشه‌اش را به صورت گفته یا نوشته بیان می‌کند یا براساس اندیشه و تصمیم خود با دیگران رفتار می‌کند، به جهان فرهنگی وارد می‌شود.

۵۲. فرهنگی ۵۳. تکوینی

۵۴. تکوینی

۵۵. به دو جهان تقسیم می‌کنند: (۱) جهان طبیعت (۲) جهان فوق طبیعت.

۵۶. دیدگاه اول ۵۷. دیدگاه دوم

۵۸. هر سه جهان فرهنگی، ذهنی و تکوینی، مهم و در تعامل با یکدیگرند.

۵۹. جهانی که محصول زندگی، اندیشه و عمل انسان است، جهان انسانی است.

جهان فرهنگی زندگی اجتماعی انسان‌ها را در بر می‌گیرد و این بخش، هویت فرهنگی دارد.

۶۰. مربوط به زندگی اجتماعی انسان‌هاست. این بخش هویت فرهنگی دارد.

۶۱. وقتی فردی درباره موضوعی خاص می‌اندیشد در محدوده فردی و ذهنی خود قرار دارد. ولی هنگامی که اندیشه‌اش را به صورت گفته یا نوشته بیان می‌کند یا براساس اندیشه و تصمیم خود با دیگران رفتار می‌کند به جهان فرهنگی وارد می‌شود.

۶۲. بین دو بخش ذهنی و فرهنگی جهان انسانی تناسب و هماهنگی وجود دارد. هر فرهنگی نوع خاصی از عقاید و خصوصیات ذهنی را در افراد به وجود می‌آورد و به همان نوع از عقاید و خصوصیات اجازه بروز می‌دهد. هر نوع عقیده و اخلاقی نیز فرهنگی متناسب با خود را جست‌وجو می‌کند.

۶۳. این جهان، پیش از انسان هم بوده و وجود آن مستقل از خواست و اراده انسان است.

۶۴. برخی جهان تکوینی را به طبیعت محدود می‌کنند. آن‌ها طبیعت را در مقابل جهان انسانی قرار می‌دهند، جهان انسانی را به دو جهان ذهنی و فرهنگی تقسیم می‌کنند و از وجود سه جهان سخن می‌گویند: جهان طبیعت، جهان ذهن و جهان فرهنگ.

۶۵. گروهی دیگر، جهان فرهنگی را مهم‌تر از جهان ذهنی و تکوینی می‌دانند. در این دیدگاه جهان ذهنی و فردی افراد تابع فرهنگ آن‌ها و جهان تکوینی ماده خامی است که فرهنگ‌ها و جوامع مختلف در آن دخل و تصرف می‌کنند.

۶۶. براساس دیدگاه اول، جهان تکوینی به جهان طبیعت محدود می‌شود و جهان طبیعت مهم‌تر از جهان ذهنی و فرهنگی است. ذهن افراد و فرهنگ نیز هویتی طبیعی و مادی دارند و علوم مربوط به آن‌ها نظیر علوم طبیعی است.

۶۷. الف) دیدگاهی که جهان تکوینی را به طبیعت محدود می‌کنند. آن‌ها طبیعت را در مقابل جهان انسانی قرار می‌دهند.

ب) دیدگاه قرآن (پ) دیدگاه اول

۶۸. از منظر قرآن، هرگاه انسان اخلاق الهی داشته باشد و جامعه نیز از فرهنگ توحیدی برخوردار باشد، جهان تکوینی درهای برکات خود را به روی آن‌ها می‌گشاید و هرگاه افراد و فرهنگ جامعه هویتی مشرکانه داشته باشند، ظرفیت‌های الهی و آسمانی خود را از آن‌ها پنهان می‌سازد.

۰/۵	۶	هر عبارت بیانگر کدام نوع استعمار است؟ الف) پس از شکل‌گیری جنبش‌های استقلال‌طلبانه کشورهای مستعمره طی قرن بیستم به وجود آمد. (.....) ب) جهان غرب در این استعمار، هویت فرهنگی دیگر کشورها را هدف قرار می‌دهد. (.....)															
۰/۵	۷	مشخص کنید در هر عبارت، هنر بر کدام بعد تمرکز دارد؟ الف) هنر قرون وسطی (.....) ب) هنر مدرن (.....)															
۰/۵	۸	مشخص کنید هر عبارت کدام مرحله از فرایند تکوین نظام نوین جهانی می‌باشد؟ الف) زوال تدریجی قدرت کلیسا منجر به حاکمیت فئودال‌ها و اربابان بزرگ شد. (.....) ب) دولت‌ها برای افزایش قدرت خود به سرمایه و پول بازرگانان نیاز داشتند و بازرگانان برای تجارت و سود، نیازمند حمایت نظامی دولتمردان بودند. (.....)															
۳	۹	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. الف) در مقابل جهان انسانی چه جهانی وجود دارد؟ ب) کدام فرهنگ‌ها هم تداوم تاریخی بالا و هم گستره جغرافیایی وسیع دارند؟ پ) در کدام استعمار، استعمارگران بیش از ابزارهای نظامی، سیاسی و اقتصادی، از ابزارهای فرهنگی و علمی به‌ویژه رسانه‌ها و فناوری اطلاعات استفاده می‌کنند؟ ت) فرهنگ اسلامی به چه دلیل گروه‌های مهاجم بیگانه را درون خود هضم و جذب می‌کرد؟ ث) رویکرد گزینشی جهان غرب به ابعاد معنوی و دینی جهان، سبب پیدایش کدام نهضت شد؟ ج) کدام فرهنگ، جامعه جهانی را به بخش‌های مرکز و پیرامون تقسیم کرده است؟															
۱	۱۰	دیدگاه مربوط به تصویر مقابل را توضیح دهید. 															
۱	۱۱	در جدول زیر، ویژگی‌های روشنگری غرب و پیامدهای آن را در سه دوره زمانی مقایسه کنید. <table border="1" data-bbox="446 1131 1124 1401"> <thead> <tr> <th colspan="3">روشنگری</th> </tr> <tr> <th>پیامد</th> <th>ویژگی</th> <th>دوره زمانی</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>(ب) (.....)</td> <td>الف) (.....)</td> <td>قرن هفدهم و هجدهم</td> </tr> <tr> <td>دانش ابزاری</td> <td>حس‌گرایی، نفی عقل و وحی</td> <td>قرن نوزدهم و بیستم</td> </tr> <tr> <td>(ت) (.....)</td> <td>پ) (.....)</td> <td>پایان قرن بیستم</td> </tr> </tbody> </table>	روشنگری			پیامد	ویژگی	دوره زمانی	(ب) (.....)	الف) (.....)	قرن هفدهم و هجدهم	دانش ابزاری	حس‌گرایی، نفی عقل و وحی	قرن نوزدهم و بیستم	(ت) (.....)	پ) (.....)	پایان قرن بیستم
روشنگری																	
پیامد	ویژگی	دوره زمانی															
(ب) (.....)	الف) (.....)	قرن هفدهم و هجدهم															
دانش ابزاری	حس‌گرایی، نفی عقل و وحی	قرن نوزدهم و بیستم															
(ت) (.....)	پ) (.....)	پایان قرن بیستم															
۱	۱۲	آیا غلبه نظامی در گذشته همواره با غلبه فرهنگی همراه بوده است؟															
۱/۵	۱۳	از مراحل گسترش فرهنگ اسلامی، «عصر نبوی» را به اختصار توضیح دهید.															
۱	۱۴	تاریخ فرهنگ غرب به چند دوره تقسیم می‌شود؟ نام ببرید.															
۱/۵	۱۵	به چه دلیل کشورهای غربی در نظام نوین جهانی از مبلغان مذهبی و سازمان‌های فراماسونری استفاده می‌کردند؟															
۱/۵	۱۶	در جدول زیر، عامل مؤثر در پدیدآمدن آسیب‌های زیر چه می‌باشد؟ <table border="1" data-bbox="231 1670 1339 1951"> <thead> <tr> <th>عامل مؤثر</th> <th>آسیب‌ها</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>(۱) کانون‌های ثروت و قدرت برای حفظ منافع خود از طریق سازمان‌های بین‌المللی، موانع موجود بر سر راه تجارت بین‌المللی را برمی‌دارند.</td> <td>الف) محروم شدن فرهنگ‌ها از علمی که بر پایه بنیان معرفتی دینی است.</td> </tr> <tr> <td>(۲) ترویج علوم انسانی غربی در کشورهای غیرغربی</td> <td>ب) مخدوش شدن استقلال اقتصادی و سیاسی کشورهای مختلف</td> </tr> <tr> <td>(۳) جوامع غیرغربی، مدیریت خود را در گزینش عناصر مناسب فرهنگ غربی از دست می‌دهند.</td> <td>پ) انتقال فرهنگ غرب در چارچوب اهداف اقتصادی و سیاسی کشورهای غربی</td> </tr> </tbody> </table>	عامل مؤثر	آسیب‌ها	(۱) کانون‌های ثروت و قدرت برای حفظ منافع خود از طریق سازمان‌های بین‌المللی، موانع موجود بر سر راه تجارت بین‌المللی را برمی‌دارند.	الف) محروم شدن فرهنگ‌ها از علمی که بر پایه بنیان معرفتی دینی است.	(۲) ترویج علوم انسانی غربی در کشورهای غیرغربی	ب) مخدوش شدن استقلال اقتصادی و سیاسی کشورهای مختلف	(۳) جوامع غیرغربی، مدیریت خود را در گزینش عناصر مناسب فرهنگ غربی از دست می‌دهند.	پ) انتقال فرهنگ غرب در چارچوب اهداف اقتصادی و سیاسی کشورهای غربی							
عامل مؤثر	آسیب‌ها																
(۱) کانون‌های ثروت و قدرت برای حفظ منافع خود از طریق سازمان‌های بین‌المللی، موانع موجود بر سر راه تجارت بین‌المللی را برمی‌دارند.	الف) محروم شدن فرهنگ‌ها از علمی که بر پایه بنیان معرفتی دینی است.																
(۲) ترویج علوم انسانی غربی در کشورهای غیرغربی	ب) مخدوش شدن استقلال اقتصادی و سیاسی کشورهای مختلف																
(۳) جوامع غیرغربی، مدیریت خود را در گزینش عناصر مناسب فرهنگ غربی از دست می‌دهند.	پ) انتقال فرهنگ غرب در چارچوب اهداف اقتصادی و سیاسی کشورهای غربی																
۲۰	جمع نمرات	«موفق باشید»															

۱۴	نمونه‌هایی از حرکت‌های نخستین بیدارگران اسلامی در ایران را نام ببرید. (۳ مورد)	۱/۵
۱۵	انقلاب اسلامی ایران با انقلاب‌های آزادی‌بخش قرن بیستم چه شباهتی داشت؟	۱
۱۶	امام خمینی (ره) در نامه‌ای به گورباچف - آخرین صدر هیئت رئیسه اتحاد جماهیر شوروی - چه نوشت؟	۱
۱۷	چرا جنگ رژیم بعثی عراق علیه ایران با همه جنگ‌های قرن بیستم متفاوت بود؟ (ذکر ۲ مورد)	۱
۲۰	جمع نمرات	«موفق باشید»

ردیف	امتحان شماره ۶	رشته: علوم انسانی		امتحان نوبت دوم (پایان سال): جامعه‌شناسی ۲	
		مدت امتحان: ۸۰ دقیقه	تاریخ امتحان: خردادماه	پایه یازدهم دوره دوم متوسطه	نمره
۱	عبارت صحیح و غلط را مشخص کنید. الف) هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید آید متعلق به جهان فرهنگی است. ب) در فرهنگ‌های جبرگرا، انسان نمی‌تواند آینده‌اش را براساس اراده و عمل خود بسازد و محکوم به سرنوشتی محتوم است. پ) در دوره استعمار، دولت‌های استعماری غربی با تکیه بر قدرت نظامی و اقتصادی خویش، بیشتر سیاستمداران و دولتمردان جوامع اسلامی را مغلوب ساختند. ت) امروزه شیوه غالب زندگی اجتماعی در دنیا زندگی در واحدهایی اجتماعی به نام «کشور» است. کشور ابعاد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دارد.	۱			
۲	جای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. الف) سکولاریسم پاسخ فرهنگ معاصر غرب به پرسش‌های ..... بشر است. ب) در سده‌های هفدهم تا بیستم، اقتصاد گسترده‌ای شکل گرفت که تقسیم کارش از مرزهای سیاسی و فرهنگی موجود فراتر رفت و نظامی در سطح جهان با عنوان ..... پدید آورد. پ) دولت - ملت‌ها حاکمیت‌های سیاسی - اقتصادی جدیدی بودند که نخستین بار در ..... با افول قدرت کلیسا پدید آمدند. ت) از اولین لژهایی که منورالفکران در ایران تأسیس کردند، لژ ..... و لژ ..... بود. ث) برخی دانشمندان علوم اجتماعی، انقلاب اسلامی ایران را نخستین انقلابی می‌دانند که پس از انقلاب ..... در سطح جهان اتفاق افتاده است.	۲/۵			
۳	پاسخ صحیح را مشخص کنید. الف) کدام گزینه در ارتباط با جامعه تغلب از دیدگاه فارابی نادرست است؟ ۱) مردم در این جامعه نمی‌خواهند ملت مقهور، مالک جان و مال خود باشد. - افراد این جامعه از چیرگی بر یکدیگر خودداری نمی‌کنند. ۲) یکی از انواع جوامع جاهلی است. - همه مردم در این جامعه شیفته غلبه بر اقوام و ملل دیگر هستند. ۳) در این جامعه مردم برای غلبه یافتن بر سایر ملت‌ها با یکدیگر همکاری می‌کنند. - هدف مردم در آن خوار و مقهور کردن دیگران است. ۴) مردم جامعه تغلب گمان می‌کنند که فقط آنان خوشبخت و پیروز هستند. - آن‌ها مردم جوامع دیگر را خوار و بی‌ارزش می‌شمارند. ب) حقوق فطری و الهی انسان با نظر به نیازهای معنوی و دنیوی و با ..... و ..... شناخته می‌شود. ۱) عقل و تجربه ۲) عقل و وحی ۳) علم و تجربه ۴) علم و وحی پ) به ترتیب شعارهای جوامع سوسیالیستی و لیبرالیسم اولیه چه بود؟ ۱) رهایی کشاورزان از بردگی نظام سوسیالیستی - مبارزه با نظام طبقاتی ۲) عدالت اقتصادی و توزیع مناسب ثروت - آزادی فعالیت صاحبان سرمایه ۳) عدالت اجتماعی و توزیع مناسب ثروت - آزادی اقتصادی ۴) آزادی به‌ویژه آزادی اقتصادی - عدالت اقتصادی ت) جهنمی‌ترین جنگ قرن بیستم چه جنگی بود؟ ۱) جنگ ویتنام ۲) جنگ کره ۳) جنگ جهانی دوم ۴) جنگ کوبا	۲			

۴	<p>هر یک از عبارات سمت راست به کدام‌یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد اضافی است).</p> <p>الف) با اشغال نظامی جوامع ضعیف شکل می‌گیرد. ☐</p> <p>ب) اشغال یک سرزمین خارجی با توسل به قدرت نظامی و سیاسی است. ☐</p> <p>پ) نشانهٔ بحران معنویت در فرهنگ غرب ☐</p> <p>ت) انقلاب اسلامی ایران و انقلاب‌ها و جنبش‌های آزادی‌بخش قرن بیستم ☐</p> <p>همگی این جهت‌گیری را داشتند. ☐</p> <p>۱) استعمار ☐</p> <p>۲) پساسکولاریسم ☐</p> <p>۳) ضداستعماری ☐</p> <p>۴) امپریالیسم سیاسی ☐</p> <p>۵) امپریالیسم اقتصادی ☐</p>															
۵	<p>به ترتیب هر عبارت کدام نوع سکولاریسم را نشان می‌دهد؟</p> <p>الف) باورها و فلسفه‌هایی است که ابعاد معنوی هستی را نفی نمی‌کنند، بلکه بخش‌هایی از باورهای معنوی و دینی را در خدمت اهداف دنیوی و این‌جهانی قرار می‌دهند و از توجه یا عمل به بخش‌های دیگر سر باز می‌زنند. (.....)</p> <p>ب) باورها و فلسفه‌هایی را شامل می‌شود که آشکارا ابعاد غیرمادی جهان هستی را انکار می‌کنند. (.....)</p>															
۶	<p>به ترتیب هر عبارت مربوط به کدام است؟</p> <p>الف) مراد از آن، کشورهای سرمایه‌داری بلوک غرب است. (.....)</p> <p>ب) کشورهایی که در کانون بلوک شرق قرار داشتند. (.....)</p>															
۷	<p>به ترتیب هر عبارت مربوط به کدام بحران‌های جوامع غربی مربوط می‌شود؟</p> <p>الف) این بحران در سال‌های اخیر در اروپا و آمریکا از سال ۲۰۰۸ شروع شده است و با وجود تلاش‌هایی که برای مهار آن می‌شود، هم‌چنان ادامه دارد. (.....)</p> <p>ب) بحران ایبجان در ساحل عاج و بحران بویال در هند، نمونه‌هایی از این بحران هستند. (.....)</p>															
۸	<p>به ترتیب مشخص کنید هر عبارت مربوط به کدام جریان‌های فکری و اجتماعی است.</p> <p>الف) کسانی بودند که به خطر جوامع غربی و شیوهٔ برخورد دولت‌های اسلامی در برابر غرب توجه کردند و حرکت‌ها و جنبش‌هایی را در مقابله با غرب به وجود آوردند. (.....)</p> <p>ب) این جریان فکری در ایران، اومانیزم را به آدمیت و روشنگری مدرن را به منورالفکری ترجمه کردند. (.....)</p>															
۹	<p>به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.</p> <p>الف) لیبرالیسم قرن‌های هجدهم و نوزدهم را چه می‌نامند؟</p> <p>ب) در تاریخ اقتصاد سرمایه‌داری غرب، مهم‌ترین بحران در چه زمانی اتفاق افتاد؟</p> <p>پ) جامعه‌شناسان قرن نوزدهم کدام روش را تنها راه درست برای شناخت جهان هستی می‌دانستند و معتقد بودند آگاهی‌ها و علوم جوامع دیگر غیرعلمی است؟</p> <p>ت) حرکت‌های اجتماعی روشنفکران چپ در چارچوب چه اندیشه‌هایی بود؟</p> <p>ث) انقلاب‌های آزادی‌بخش در مقابله با کدام استعمار موفق شدند؟</p> <p>ج) انقلاب اسلامی ایران چگونه به شناخت بحران‌ها و چالش‌های جهان اسلام پرداخت؟</p> <p>چ) فرهنگ جهانی چیست؟</p>															
۱۰	<p>در جدول زیر چالش‌ها را با انواعی که دارند، کامل کنید.</p> <table border="1" data-bbox="346 1724 1228 1994"> <thead> <tr> <th>نوع چالش</th> <th>چالش فقر و غنا</th> <th>چالش بلوک شرق و غرب</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>منطقه‌ای یا فرامنطقه‌ای</td> <td>فرامنطقه‌ای</td> <td>الف) (.....)</td> </tr> <tr> <td>درون فرهنگی یا بین فرهنگی</td> <td>ب) (.....)</td> <td>درون فرهنگی</td> </tr> <tr> <td>خرد یا کلان</td> <td>پ) (.....)</td> <td>کلان</td> </tr> <tr> <td>مقطعی یا مستمر</td> <td>مستمر</td> <td>ت) (.....)</td> </tr> </tbody> </table>	نوع چالش	چالش فقر و غنا	چالش بلوک شرق و غرب	منطقه‌ای یا فرامنطقه‌ای	فرامنطقه‌ای	الف) (.....)	درون فرهنگی یا بین فرهنگی	ب) (.....)	درون فرهنگی	خرد یا کلان	پ) (.....)	کلان	مقطعی یا مستمر	مستمر	ت) (.....)
نوع چالش	چالش فقر و غنا	چالش بلوک شرق و غرب														
منطقه‌ای یا فرامنطقه‌ای	فرامنطقه‌ای	الف) (.....)														
درون فرهنگی یا بین فرهنگی	ب) (.....)	درون فرهنگی														
خرد یا کلان	پ) (.....)	کلان														
مقطعی یا مستمر	مستمر	ت) (.....)														